کلتور و میدیا

عەبدولرەحمان مونیف
لە عەرەبییەوە: شاسوار کەمال مەحمود*

لەدوای هەرەسهێنانی یەکێتی سۆڤیەت، جیهان بەسەر چەند دیاردەیەکدا کرایەوە: ڕووکردنە سەرمایەداری لەسەر ئاستی جیهان و دابەشبوونی وڵاتان لەسەر ئاستی وڵاتان و هەرێمەکان ، هەروەها پەنابردن بۆ هێزی سەربازی بۆ چارەسەرکردنی زۆربەی کێشەکان.لە بەرامبەر ئەم هێزە سەربازیەشدا، هێزە سیاسی و ئابووری و فکرییەکان توشی پاشەکشە و دارمان بوون.هاوکات بەرژەوەندیەکان تێکەڵاو بوون و بەریەکدەکەون لە ڕێگای چەمکی بە جیهانیبوونەوە و گەشەکردنی هۆیەکانی

پەیوەندیکردن و گەیاندن بە رادەیەکە مەحاڵە بەر بە شەپۆلەکانی گۆڕانکاری بگیرێت کە روویان لە جیهان کردووە.

لەگەڵ ئەوەشدا کە جیهان لەلایەن یەك جەمسەرەوە بەڕێوەدەبرێت، دیاردەی دابەشبوونی هەرکۆمەڵگەیەك لە هەموو کات زیاترە: دابەشبوونی نەتەوەیی، ئیتنی ، دینی ، مەزهەبی، هەروەها دابەشبوونی چینەکانی کۆمەڵگە بەرادەیەك هەندێك چینی ناو کۆمەڵگە بوونیان نەماوە.

لەگەڵ هەیمەنی سیستمی تاکجەمسەری و بۆ بەردەوام بوونی ئەو هەیمەنەیە زمانی سەربازی بووەتە تاکەچارەسەری زۆربەی کێشەکانی جیهان، هاوکات وڵاتانیش لەناوخۆیاندا هەمان زمان بەکاردەهێنن بۆ چارەسەرکردنی کێشە نەتەوەیی و مەزهەبیەکانیان. لەبەرامبەر ئەم هێزە سەربازیەشدا پەرچەکردارەکان توندوتیژ دەبن، ئەویش بەبێ رەچاوکردنی دەرئەنجامەکانی ئەم رووبەڕووبوونەوەیە کە لەزۆربەی حاڵەتەکاندا وێرانکەر دەبێت.

بوونی ئەم هێزە سەربازییە، بەتایبەتی لای ئەمریکا، بووەتە هۆی دروستبوونی ململانێی ئابووری و تەکنەلۆژی لە نێوان هێزە سەرمایەدارەکاندا. پێشکەوتنی زانستی و تەکنەلۆژی لەکاتی ئێستادا لەخزمەتی کێبڕکێی ئابووریدایە، ئێستا ئەم کێبڕکێیە بوونی هەیە لە نێوان ئەمریکا و ئەورووپا و ژاپۆن ئەویش بە سوود وەرگرتن لە پێگەی جوگرافی و پێشکەوتنی تەکنەلۆژی و پەیوەندیە نێودەوڵەتییەکانیان.

بۆئەوەی سیستمی تاکجەمسەری درێژە بەمانەوەی خۆی بدات ، بەسوود وەرگرتن لە پێشکەوتنی تەکنۆلۆژی بەتایبەتی لەبواری گەیاندن و پەیوەندیکردندا، پێویستە لەسەری مامەڵە لەگەڵ کلتور و میدیادا بکات، بەو شێوەیەی دەبێتە هۆی زیاتری خۆسەپاندن و بەهێزبوونی ئەو سیستمە، هەروەها دەبێت هەوڵبدات نمونەیەکی تایبەت زاڵبکات بەسەر نمونەکانی دیکەدا.

ئەو جیهانەی ئەمڕۆ تیایدا دەژین جیاوازە لە جیهانی رابردوو، ئەمە راستییەکە دەبێت دانیپێدابنێین. جیهانەکەمان جیهانێکی بچوکە، بەو مانایەی زۆر تێکەڵ و بەیەکەوە گرێدراوە بەشێوەیەك دووره پەرێزی مەحاڵە و هەرشتێك لەهەر بەشێکی جیهاندا روودەدات کاردەکاتە سەر بەشەکانی تر بە شێوەیەکی کاریگەر.

بەهۆی ناهاوسەنگی لە نێوان لایەنی پێشکەوتوو و لایەنی دواکەوتوو لە زۆربەی لایەنەکاندا، ئەوا لایەنی پێشکەوتوو ، کەلایەنی سیاسی و ئابووری زاڵە، فەرزی هەیمەنەی خۆی دەکات لەلایەنی میدیاییەوە و بەرادەیەکی بەهێزیش لەلایەنی کلتورییەوە. بەشێوەیەك زۆربەی هەواڵ و فکر و نمونەکان لەلای ئەوەوە سەرچاوە دەگرن و لایەنی دواکەوتوو تەنها رۆڵی بەکاربەردەبینێت و دەبێتە ئەو شێوەیەی لایەنی پێشکەوتوو دەیەوێت ببێت.

ئەگەر بەوردی لە کاریگەرییەکانی میدیای رۆژئاوا ، بەتایبەتی ئەمریکا، بکۆڵینەوە لە بواره جۆربەجۆرەکانی ژیان و جلوبەرگ و گۆرانی و هونەر ، بۆمان دەردەکەوێت کە ئاراستەی زاڵ لەم میدیایە بەرەو لەناوبردنی (فرەیی و رەنگاو رەنگی)یە لە

لەگەڵ هەیمەنی سیستمی تاکجەمسەری و بۆ بەردەوام بوونی ئەو هەیمەنەیە زمانی سەربازی بووەتە تاکەچارەسەری زۆربەی کێشەکانی جیهان

پێناو زاڵکردنی یەك جۆر لەژیان ئەویش شێوە ژیانی ئەمریکی.

لە بارودۆخێکی لەو شێوەیەدا کلتور چی پێدەکرێت؟

سەرەتا دەبێت جیاوازی لە نێوان چەمکی کلتور و میدیادا بکەین، دواتریش دیاریکردنی رۆڵی هەریەکێکیان لە ئێستا و داهاتوودا. کلتور: بریتیە لە رەسیدی روحی هەر شارستانیەتێك، کەلەپوور و وزەی نوێبوونەوەیەتی بۆ بەردەوامی و داهێنان. هێزی بەرەنگاربوونەوە و مانەوەیە، واتە کلتور عەقڵ و ویژدانی نەتەوە دروستدەکات. لەبەرامبەردا میدیا بریتیە لە چۆنیەتی گەیاندنی زانیاری و راستیەکان بۆ خەڵکی، گۆڕینەوەی بیرورا و بەرگریکردن لەبیروبۆچوون. ئەگەر کلتور دراوە قورسەکە بێت، ئەوا میدیا نانی رۆژانەیە بۆ خەڵکی. لەبەر ئەوە دەتوانێت رۆڵێکی کاریگەر ببینێت لە دروستکردنی قەناعەت و فکر و هەڵوێستی خەڵکی، ئەویش لە رێگەی راستگۆیی و پشت بەستن بە عەقڵ و کرانەوە.

بەشی زۆری میدیای سەرچاوە بەشێوەیەك ئاراستە دەکرێت کە لەبەرژەوەندی سیاسەتی ئابووری وڵاتانی سەردەست بێت، ئەمەش هەرەشەیە بۆ وڵاتانی بەکاربەر کە لایەنی لاوازن لەم پەیوەندیەدا، هەروەها ئەم میدیایە دەشێت دوای ببێتە هەرەشە بۆسەر شارستانیەتی مرۆڤایەتی، چونکە هەوڵی لەناوبردنی (فرەیی و رەنگاو رەنگی) دەدات کە پێویستە بمێنێت ، هەروەها کەسایەتی نیشتمانی لاوازدەکات کە سەرچاوەی کلتور و بەهای ناوخۆیین.

کلتوری نیشتمانی ئەو ناسنامەیە کە گەلان لەیەکدی جودا دەکاتەوە، هاوکات دژی کارلێکردنی نێوان کلتورەکان نییە، بەڵام لە ئەنجامی نەبوونی کلتوری نیشتمانی و زاڵ بوونی کلتوری هاوردە شارستانیەتی مرۆڤایەتی وندەبێت و هەژاردەبێت.

بەداخەوە ئێستا ئەمە روودەدات لە زاڵ بوونی نمونەی ئەمریکی لەخواردن و پۆشاك و بینا دروستکردن، بەبێ رەچاوکردنی لایەنی ژینگەیی و کۆمەڵایەتی، هەروەها زاڵبوونی بەهای ئەمریکی تایبەت بە پێوەرەکانی سەرکەوتن و پێشکەوتن و دوورخستنەوەی ئەوەی لەگەڵ ئەودا ناکۆکە.

لە ئێستادا نمونەی ئەمریکی بەمان سلبییەکەی گەورەترین رێگرە لەبەردەم گەلاندا، لەم پێناوەشدا هەندێك لە وڵاتە پێشکەوتووەکان ، وەك فەرەنسا و ئەڵمانیا، رێ و شوێنی تایبەتیان گرتوەتەبەر بۆ پاراستنی کلتور و زمانی تایبەتی خۆیان. بۆیە پێویستە هەڵوێستەیەکی عەقڵانی بکرێت بەرامبەر غەزوی میدیایی ئەمریکی، ئەویش بە

پتەوکردنی کلتوری نیشتمانی و بەهێزکردنی ناسنامە، بەلاّم بەبێ دەمارگیری و داخران. هەروەك پێشتر باسمان لە جیاوازی نێوان کلتور و میدیا کرد، ئەوە بەومانایە نییە کە ئەو دوو بوارە پێچەوانەی یەکترن، بەڵکو تەواوکەری یەکترن، ئەگەر لەلایەن عەقڵێکی کراوە و لێبووردەوە ئاراستە بکرێن.

لە رۆژگاری ئەمرۆماندا میدیا تەنها بۆ شۆردنی بیری تاکەکانی کۆمەڵگە بەکارناهێنرێت، بەڵکو بۆ لەناو بردنی هەر ئاسۆیەکی روو لە ئاینده بەکاردێت. چیتر میدیا بەمانای گەیشتن بە حەقیقەت نییە، بەڵکو بریتیە لە بەرگریکردن لەهەر هەڵوێستێکی ئێستایی و شەخسی ، کە ئەو هەڵوێستەش پاش ماوەیەکی کەم گۆرانی بەسەردا دێت، ئەمەش دەبێتە هۆی دروستبوونی بۆشایی لە نێوان هاوولاّتی و ئەو شتەی لە میدیاوە وەریدەگرێت، لەئەنجامیشدا رۆڵی میدیای ناوخۆیی لاواز و سنووردار دەبێت.

کلتور ئەرکێکی دیکەشی هەیە ئەویش: ئەوەندەی دەبێت لە واقع تێبگات بەوئەندازەیەش دەبێت دووربێت لە ساتەوەختی و کاتی بوون، هەروەها دەبێت کلتور زاڵبێت بەسەر رێگرە شەخسیەکاندا و روو لە رابردوو و داهاتووبێت بە شێوەیەکی پاك و بوێرانە.کلتور دەبێت هۆکارە راستەقینەکانی گرفتەکان بدۆزێتەوە و ئازایانە چارەسەریان بۆ بکات.

پێویستە بوارێکی فراوان لەئازادی و جووڵە بۆ کلتور دابینبکرێت. نابێت بەهیچ شێوەیەك ترس لە کلتور هەبێت، هەرچەندە رەخنەگریش بێت. کلتور وەك دەرمان وایە، سەرەرای تاڵیەکەی، بەلاّم پێویستە، چونکە کەسی نەخۆش تووشی نارەحەتی گەورەتر دەبێت.

ملکەچکردنی کلتور بۆ میدیا دەبێتە هۆی کوشتنی کلتور و ماهیەتی خۆی لەدەستدەدات، سەرئەنجام دەبێتە دژ ، لەم حاڵەتەشدا کلتور پەنا بۆ فێڵکردن دەبات، لەبەرئەوەش کە خەڵکی متمانەی تەواویان بە میدیا نییە، ئەوا پەنا بۆ هۆکاری تر دەبەن بۆ دەربرینی پێداویستیەکانیان ، لەم کاتەشدا کلتور دەبێتە شتێکی ترسناك و وەك ئەو ئاوەی لێدێت کەپەنگی خواردوەتەوە و لە ناکاودا دەتەقێتەوە.

رۆڵی روناکبیر لە رۆژگاری ئەمرۆماندا گۆرانی بەسەردا هاتووە. روناکبیر ئەو کەسە نییە کە گرێیەکانی کۆمەڵگەیەکی نەخویندەوار بکاتەوە، یان لە بۆنەکاندا هۆنراوە بخوێنێتەوە، یاخود ئەو سۆفیە نییە دوورەپەرێزبێت و بەدوای راستیەکاندا وێڵ بێت، پاشان بۆ خەڵکیان ئاشکرا بکات. لە رۆژگاری ئەمرۆماندا روناکبیر روحی سەردەمەکەیەتی، لە رێگەی وشە و فکرەوە کارلێك لەگەڵ رەوتەکان دەکات. روناکبیر هەوڵی زیادکردنی زانیاری هاولاّتیان دەدات لەپێناو زیاتربوون بە مرۆڤ. ئەمە مانای ئەوە نییە کە روناکبیر هەرقلی سەدەی بیستویەك بێت و بتوانێت هەموو شتێك بکات ، بەڵکو بەشێکە لە هەموو، بەشێکە لە جووڵەی کۆمەڵگە. نابێت زیادەرۆی لە رۆڵی روناکبیردا بکرێت، چونکە ئەمە روناکبیر تووشی وەهم دەکات و هاوکات ئەوانی دیکەش خۆیان لەبەر پرسیارێتی دەدزنەوە.

روناکبیر بەدیلی دامەزراوەی سیاسی نییە، هاوکات پێویست ناکات خۆی لەناو ئەو دەزگایەدا ونبکات بە شێوەیەك هیچ کاریگەری نەبێت و تەنها ئەوەبکات کەپێی دەوترێت، بەبێ ئەوەی رۆڵێکی هەبێت لەراستکردنەوەی ئاراستە هەڵەکاندا.

جیاوازی نێوان کلتور و میدیا لەبەر گرنگی هەریەکێکیان نییە، بەڵکو لە رۆڵی هەریەکێکیانە کە پێویستە تێکەلاّوی یەکتری نەکرێن، چونکە هەر یەکێکیان بواری تایبەتی خۆی هەیە. میدیا رەنگدانەوەی واقعی بەردەستە، لە کاتێکدا کاری کلتور دروستکردنی واقعێکی باشترە. ئەم واقعەش زۆر زوو دەبێت هەوڵی بۆ بدرێت هەر لەخوێندنی سەرەتاییەوە تادەگاتە زانکۆ، هەروەها لەرێگەی دروستکردنی ناوەندەکانی لێکۆڵینەوە و کادر و دانانی سیاسەتێکی ئاشکرا بۆ ئاینده.

لە کۆتایدا دەبێت ئاماژە بەوە بکرێت کە گۆرینی واقعی خراپ شەرێکی کلتوری شارستانییە بە پلەی یەکەم و کۆتاییەکەی بەهۆی کاریگەری ئەو هێزانەوە دەبێت کە بەشداری تێدا دەکەن.

سەرچاوە:

- بين الثقافة والسياسة، عبدالرحمن منيف، المؤسسة العربية للدراسات والنشر، المركز الثقافي العربي للنشر والتوزيع، 2007، ص65-75.

* خوێندکاری ماستەر- زمانی ئینگلیزی ، زانکۆی سەلاحەدین- هەولێر.